

Knygos

Knyga ieškantiems tiesos

Stanislava Jareckaitė, Saulius Stumbra

2009 metų rudenį skaitytoją pasiekė Vilniaus pedagoginio universiteto leidykloje išleista profesoriaus Leono Jovaišos knyga „*Apie tikėjimo ugdymą*“ (123 p.). Autorius ją vadina knyga ieškantiems tiesos, arba apmąstymais apie tikėjimo tiesas.

Ši knyga – tai vienuolikos profesoriaus anksčiau spausdintų įvairiuose leidiniuose straipsnių rinkinys vidinio žmogaus gyvenimo temomis. Analizuodamas tikėjimo ir jo ugdymo fenomeną, profesorius remiasi fundamentaliųjų mokslų: filosofijos, teologijos, taip pat psichologijos, gamtos, fizikos, chemijos, astronomijos, kibernetikos, informatikos ir kt. tyrimais ir jų vertinimais. Religinį tikėjimą autorius aiškina ontologiniu-filosofiniu būties pažinimo principu. Išryškėja brandi profesoriaus mokslinė patirtis, atsiskleidžianti integruojant naujausias įvairių mokslų žinias apie Visatą ir žmogų, apie būtį, jos esmę, pažinimo būdus. Profesorius pripažįsta, kad būtis yra vientisa materijos ir dvasios struktūra, nes ji išgyvenama vien dėl Visatos ar Žemės daiktų bei reiškinių sąveikos stebėjimo, kaip informacija apie objektyvią prasmę, kuri galiausiai suvokiama kaip amžinasis būties Planas, kūrybos Programa ar dieviškoji Išmintis, leidžianti atsakyti į sunkiai atsakomus klausimus: kodėl kas nors yra, kodėl yra taip, o ne kitaip.

Paanalizuokime kai kuriuos iš šių straipsnių. Antai straipsnyje „*Dvasingumas*“ (p. 100–104) tvirtinama, kad „dvasingumas – tai vertybinės sąmonės pirmumas prieš biologinius ar materialinius poreikius, tai praktinis gyvenimas tiesos, gėrio ir grožio šventumu, tai prasminio sąlyčio su pasauliu ir metapasauliu išgyvenimas“ (p. 102). Dvasingumas yra dievybės atspindys žmoguje, remdamasis krikščionybės mokymu, toliau teigia profesorius. Tad juo žmogaus dialogas su Dievu gilesnis ir nuoširdesnis, tuo jis yra arčiau prie amžinosios dvasingumo Versmės – Dievo, kaip Meilės, Tiesos ir Šviesos šaltinio. Krikščionybei meilė – ne tik aukščiausia dorovinė vertybė, bet ir aukščiausia dvasingumo pakopa, priartėjusi prie Dievo-Meilės.

Straipsnyje „*Teizmas ir ateizmas*“ (p. 6–9) profesorius primena, jog teistinės pažiūros visais laikais lėmė ir lemia ugdymo kryptį. Todėl mokykla, anot jo, negali būti abejinga nihilizmui ir iš jo kylančiam doroviniam reliatyvizmui. Jai negali būti svetimas ir dvasinio gyvenimo ugdymas religinėmis priemonėmis. Profesorius apgailestauja, kad šiandien religijos mokymas nelaikomas visuotine vertybe. Mokykla labiau suinteresuota pasaulio pažinimo plėtote, intelekto lavinimu, nors dėl reli-

ginių bendruomenių poreikių jai neturėtų būti svetimas ir dvasinio gyvenimo ugdymas religinėmis priemonėmis.

Didis auklėjimo šaltinis yra gamtos kalba, – aiškina profesorius straipsnyje „*Gamta kalba prasmingai*“ (p. 10–14). Tik ar ją girdime? Gamtos ir žmonijos gyvenimo prasmės ir išminties supratimas – vienas iš didžiausių ugdymo uždavinių. Visatoje glūdi objektyvios prasmės. Ne tik gyvoji, bet ir negyvoji Visata susijusi informacijos ryšiais. Žemės prasminga kalba, sklindanti netiesioginės informacijos kanalais, kiekviename žingsnyje girdima reikšmių prasmėmis. Šalia to straipsnyje keliami klausimai apie visos žmonijos tikslą, apie tai, ar Visatoje viskas baigiasi žmonija, ar žmonija neturi aukštesnės paskirties ir prasmės, kas yra žmogus ir kokia jo prasmė. „Žmogus yra susivokiantis tobuliausios informacinės sąveikos su aplinka būtybė. Tas tobulumas – supratimas, t. y. artimų ir tolimiausių ryšių bei santykių radimo, kūrybos ir numatymo galia“ (p. 12). Žmogus – kaip sąveikos su objektyviomis prasmėmis subjektas, jis skirtas dvasiniam gyvenimui. Čia jo ideali prasmė ir pašaukimas. Tik žmogui lemta susivokti ir išreikšti dvasinę būtį.

Straipsnyje „*Atsivėrimas*“ (p. 15–24) profesorius pateikia ypač reikšmingus savo samprotavimus, tiesiančius kelią link religinio tikėjimo esmės ir prasmės. „Reikia sutikti, kad yra dar aukštesnis, tobulesnis pažinimas, kai tikrovei žmogus atsiveria visa savo esybe – protu, emocijomis, valia, intuicija. Toks pažinimas – tai išgyvenimas, o kartu ir tikėjimas tiesa, kuri jaučiama, suprantama ir realizuojama darbais“ (p. 16). Atsivėrimas – tai visybinis tikrovės pažinimas. „Atsiverti – tai įsileisti į savo būtį kitą, patikėti kitam save ir kar-

tu įeiti į kitą. Menkesni dalykai netenka reikšmės arba turi tik simbolinę prasmę. Taip pažįstamas tikėjimo Dievas“ (p. 16).

Taigi čia kalbama apie atsivėrimą Dievo tikėjimui ir žmogui, konkrečiau sakant, apie atsivėrimą Meilei, kuri yra vienintelė Tiesa ir žmonių gyvenimo Šviesa, nutvieskianti kelią į fizinį ir dvasinį išsigelbėjimą. Tas kelias – žmonių meilė vienas kitam. Todėl žmogui svarbu apsispręsti mylėti kitus ir išgyventi Tiesą visa savo esybe. Profesorius pabrėžia, kad „už savo paskelbtąjį Meilės įstatymą Jėzus Kristus paaukavo žemiškąjį gyvenimą ant kryžiaus, kuris tapo Meilės pergale, išsigelbėjimo ženklui. Kryžiaus kultas – tai krikščionių šauksmas gelbėtis darant meilės darbus (p. 19). Dėl to Bažnyčia ir ragina atsiverti Meilei, Tiesai ir Šviesai, kad būtų išgelbėtas pasaulis Čia ir Ten. Ji ypač kviečia atsiverti tuos, kurie gyvena ne pagal Meilės įstatymą.

Krikščionis, atsivėrdamas žmogui, – rašo profesorius, – nukryžiuoja savo egoizmą, nežmonišką pragmatizmą, kad galėtų tobulai mylėti kitą žmogų, darydamas gerus darbus. Tokio atsivėrimo pavyzdys – tėvų ir vaiko santykiai, prilyginami dieviškajam atsivėrimui. Tėvų ir pedagogų meilė vaikams iš esmės nesiskiria, tik pedagogų meilė labiau dvasinė, nes jie peržengia buities rūpesčių ribas ir įsilieja į aukštesnę dvasinės kultūros sritį – mokslą, meną, filosofiją, tikėjimą, viltį (ten pat). Visiems šiems žingsniams vadovauja meilė.

Profesorius pripažįsta, kad Dievuje reikia ieškoti materijos ir dvasios sintezės, t. y. kažko trečio, nes sintezėje nepakartojamos duotybės. „Nei idealizmas, nei materializmas nepajėgia išaiškinti būties prigimties ir raidos. Tūkstantmečiais klystanti žmogaus mintis supriešino žmones, nulėmė karus ir žudynes, atvedė prie su-

sinaikinimo ribos“ (p. 18). Profesoriaus nuomone, tai gali pasakyti tik krikščionybė, kuri pasirodė esanti pranašesnė nei minėtos kraštutinės filosofinės sistemos, nes ji atsivėrė evangelijų ir apaštalu raštų autoritetui, skelbiamai tiesai. Kaip tik čia ir glūdi idealistinės ir materialistinės tikrovės sampratų sintezė.

Profesorius savo knygoje pateikia ir glaustai suformuluotus „*Krikščionio tikėjimo pamatus*“ (p. 25–28), arba tikinčiojo Dievą tiesas, kurias jis grindžia istorija, logika ir apreiškimu. Kiekvienam iš jų skiria po 10 tezių. Čia pateikiama: tikėjimų Dievu raida, jų apibūdinimas; filosofų Dievo samprata ir Jo raiškos objektyvioje Būtyje požymiai; Apreiškimo esmė, Krikščionybės Dievo esmė, krikščioniško mokymo ir krikščioniškojo tikėjimo simboliai bei ženklai.

Straipsnyje „*Tikėjimas kaip egzistencijos veiksnys*“ (p. 29–37) profesorius siekia apmąstyti tikėjimo esmę, egzistencijos dalyką ir jos palaikymo veiksnius, tikėjimo vietą tų veiksmų sanklodoje, numatyti bendriausius būdus, kaip tikėjimą paversiti savo būties pilnatvės kūrimo priemone. Žmogaus egzistencija esanti neįmanoma be tikėjimo. Pasak profesoriaus, religinis tikėjimas – tai tikėtinumo pagrindu susidaręs individo ar jų grupės santykių su Dievu, pasauliu ir savimi įsitikinimas, lemiantis galutinę žmogaus elgesio ir veiklos kryptį bei prasmę.

Kartu bandoma atsakyti į klausimą, kokia krikščioniškojo tikėjimo vieta egzistencijos tobulinimo sistemoje, taip pat kokios yra tikėjimo ir egzistencijos sąveikos sąlygos, kokios būtinos sąlygos stiprinti tikėjimą. Profesorius linkęs išskirti aplinkos veiksnių (katalikiškos šeimos, Bažnyčios, mokyklos, viešo gyvenimo) įtaką. Daroma

išvada, kad religinį tikėjimą kaip žmogaus egzistencijos veiksnį reikia ugdyti pradedant nuo religinių ir socialinių pažiūrų, įsitikinimų formavimo ir tęsti praktinėje veikloje.

Straipsnyje „*Tikėjimas žmogaus ugdymo vyksme*“ (p. 38–52) profesorius apgailestauja, jog religinis tikėjimas, visais amžiais lydėjęs žmonių veiklą, džiaugsmus, rūpesčius, galias, negalias, mirtį, šiandien patiria visuomenės atotrūkį ir priešpriešą. Tam daro įtaką žinių amžius, globalizacija, sekuliarizuota socialinė ir kultūrinė aplinka. Jaunimas sunkiai sugeba suvokti dvasines vertybes. Straipsnyje ieškoma būdų, kaip pakeisti blogą įtaką darančius veiksnius. Čia profesorius analizuoja psichologinius, antropologinius ir praktinio krikščioniškojo tikėjimo ugdymo būdus, tikėjimo atkūrimo galimybes.

Straipsnyje „*Žinojimas ir tikėjimas*“ (p. 114–120) autorius aiškina žinojimo ir tikėjimo santykio, mokslinio ir religinio žinojimo suderinamumo klausimus. Jis teigia, kad tikėjimui reikia patikimų žinių, o jos atsiranda pažįstant tikrovę, patikrinus jų tiesą, įsitikinus jų dvasiniu ar materialiniu naudingumu. Iš žinių gausybės sistemos susikuria žinojimas, kurio aukščiausia pakopa ir yra tikėjimas ja. „Iš tikrųjų, mokslinis žinojimas ir religinis tikėjimas žmogaus asmenybėje susiję, vienas kitą papildo, turtina tuo atveju, jeigu užtenka mokslinės ir konfesinės kompetencijos, jeigu pernelyg nepasitikima savo logika bei išmintimi, linkusia viską neigti, ironizuoti, atmesti“ (p. 116), – tvirtina autorius.

Taigi pateiktų straipsnių analizė atskleidžia, jog šioje knygoje siekiama pagrįsti krikščioniškojo-katalikiškojo ugdymo prasmę ir reikšmę integralaus ugdymo sistemoje. Taip pat joje apibrėžiamos svar-

biausios tikėjimo sąlygos, išryškunami kai kurie religinio auklėjimo metodai bei priemonės, apibūdinamos religinio žinojimo ir tikėjimo, dvasingumo ir dorovės sąsajos ir kt. O tai leidžia profesorių vadinti ne tik Lietuvos klasikinės edukologijos atstovu, bet ir tarpukario Lietuvos neotomistinės filosofijos idėjų, skelbtų S. Šalkauskio, A. Jakšto-Dambrausko, M. Reinio, Pr. Dovydaičio ir kitų iškilių mąstytojų, puoselėtoju. Pridurtina, kad profesorių Leoną Jovaišą galima pagrįstai laikyti vienu iš religinio ugdymo koncepcijos pagrindų kūrėjų Lietuvoje.

Knygoje pateikiami straipsniai yra trumpi, bet be galo sodrūs savo turiniu, mintimi. Juose ankšta žodžiui, bet erdvi minčiai. O skaityti yra lengva, nes kiekviena sąvoka labai konkreti, aiškiai apibrėžta, prasminga.

Tikėkime, kad ši knyga bus šaltiniu naujiems religinio ugdymo tyrimams, autoriaus žodžiais, veiksminga jėga prisidės prie šiandienio gyvenimo tobulinimo, įveikiant permainingo pasaulio blogybes, nesuderinamas su pilnutinio buvimo jame idėja. Užbaigiant autoriaus žodžiais, lengvesnio gyvenimo trokštame visi. Tikėjimas jį palengvina.